

Toeschouwersaantallen in het betaalde voetbal

DRS. W. SCHREUDERS*

De financiële positie van het betaalde voetbal is uiterst wankel. De wedstrijden worden slecht bezocht en de subsidiegevers worden steeds zuiniger. In dit artikel wordt het verloop van de toeschouwersaantallen over de periode 1971-1981 onderzocht.

Het blijkt dat het toeschouwersaantal per wedstrijd in tien jaar gedaald is van gemiddeld ca. 13.000 tot ca. 9.000. Om deze trend om te buigen doet de auteur de aanbeveling het wedstrijdprogramma aan te passen aan het seizoenpatroon van het wedstrijdbezoek.

In augustus, september en oktober, als de „hoger naar de bal“ het grootst is, zouden dan meer wedstrijden moeten worden gespeeld en in mei zouden minder en, voor zover dat valt te voorzien, vooral spannende wedstrijden moeten worden gepland.

Inleiding

In dit artikel wordt de verkoop van het produkt „betaald voetbal“ nader bekeken. De beschouwing richt zich op de toeschouwersaantallen in de hoogste afdeling van het Nederlandse betaalde voetbal (de eredivisie) en strekt zich uit over de periode 1971-1981.

Al enige tijd bestaat de indruk dat de bedrijfstak betaald voetbal in moeilijkheden verkeert. Bij een aanzienlijk aantal betaald-voetbalorganisaties 1) blijven de inkomsten ten achter bij de uitgaven. De inkomsten bestaan voornamelijk uit de opbrengst van de verkoop van het produkt (het aantal toeschouwers \times de entreeprijs). Daarnaast zijn er inkomsten uit reclame en de zogenaamde „externe inkomsten“, dat wil zeggen gemeentelijke subsidies en gelden van het Ministerie van CRM en van de Stichting Nationale Sporttotalisator (SNS). Externe inkomsten zijn onmisbaar, maar kunnen niet voorkomen dat er een nadelig saldo resteert.

De bedrijfstak betaald voetbal startte in KNVB-verband tijdens het seizoen 1954/1955, nadat de al gestarte (amateur-) competitie was stopgezet. In het seizoen 1955/1956 werd de eerste „normale“ betaald-voetbalcompetitie gespeeld, waaraan 90 clubs deelnamen. Al snel bleek het voor vele clubs onmogelijk het bedrijf kostendekkend te laten draaien. Er keerden clubs terug naar het amateurvoetbal, een aantal clubs hield op te bestaan en er werden fusies gesloten. Deze ontwikkeling heeft er toe geleid dat de bedrijfstak momenteel 36 betaald-voetbalorganisaties telt. De standaardteams van deze 36 organisaties zijn verdeeld over twee divisies (de eredivisie en de eerste divisie).

Achtergronden

De gegevens over de uitgaven en inkomsten van het betaalde voetbal in het seizoen 1980/1981 zijn een dezer dagen openbaar geworden. Deze gegevens zijn, samen met de gegevens over de seizoenen 1978/1979 en 1979/1980, weergegeven in tabel 1 2). De in seizoen 1979/1980 ten opzichte van 1978/1979 opgetreden toename van de inkomsten komt met name voort uit een grotere opbrengst van de netto wedstrijdboten. De inkomstenstijging hield echter geen gelijke tred met de toegenomen uitgaven. Zoals verderop zal blijken, is het onjuist hieraan de conclusie te verbinden dat de belangstelling voor wedstrijdbezoek is opgeleefd. Opgemerkt moet worden

dat het hier een salderingspost betreft waarvan geen nadere opsplitsing kon worden verkregen. Het betreft een waardebedrag, dat zowel een volume- als een prijscomponent kent. Ten slotte moet worden opgemerkt dat er een verschuiving kan hebben plaatsgevonden in de kaartverkoop van de relatief goedkope naar de duurdere toegangskaartjes, waardoor bij een afnemend totaal aantal toeschouwers toch een toegenomen totale opbrengst uit de kaartverkoop kan optreden. In het seizoen 1980/1981 zijn ten opzichte van het seizoen 1979/1980 de inkomsten gedaald, met name door een daling van de netto wedstrijdboten. De uitkering van CRM en SNS en de gemeentelijke subsidies namen eveneens af. Aangezien de totale uitgaven echter toenamen is het resterende tekort meer dan verdubbeld.

Tabel 1. Overzicht van de inkomsten en uitgaven in het betaalde voetbal, in mln. gld.

	1978/1979	1979/1980	1980/1981
Inkomsten:			
— netto wedstrijdboten	27,5	33,0	30,0
— uitkering CRM/SNS ...	8,6	8,1	7,5
— gemeentelijke subsidies ..	6,8	6,8	6,2
— reclame-opbrengsten	3,9	5,4	6,9
— overige inkomsten	9,3	6,9	6,9
Totaal	56,1	60,2	57,5
Uitgaven:			
— personeelskosten	38,7	43,8	47,6
— overige uitgaven	18,3	20,7	19,8
Totaal	57,0	64,5	67,4
Saldo	- 0,9	- 4,3	- 9,9

De toeschouwersaantallen bij de afzonderlijke wedstrijden

* De auteur is momenteel werkzaam bij de SER; per 1 januari 1982 treedt hij als wetenschappelijk medewerker in dienst bij de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij bedankt Frans Leijnse voor enige door hem gemaakte opmerkingen naar aanleiding van een eerste concept.
1) Een betaald-voetbalorganisatie kan zowel een vereniging als een stichting zijn; in dit artikel wordt ook wel gesproken van een „club“.
2) Deze gegevens zijn verkregen van het Budget Bewakings Instituut (BBI).

worden beïnvloed door tal van factoren. Van deze achtergrondfactoren 3) zijn te noemen:

- a. de kwaliteit van het voetbalspel (onder andere het aantal doelpunten; het al dan niet meespelen van vedetten);
- b. het relatieve belang van de wedstrijd, waarbij een rol speelt: de kwaliteit en de positie op de ranglijst van het thuisspelende team; de kwaliteit en de positie op de ranglijst van het bezoekende team; de relatie tussen deze twee factoren; de eventuele extra onderlinge rivaliteit tussen de beide teams (stad- of streekgenoten of oude rivalen); het te verwachten verschil in de door beide teams te scoren doelpunten (een klein verschil levert meer spanning op dan een groot verschil);
- c. de resultaten van beide teams in de aan de wedstrijd voorafgaande periode;
- d. de internationale positie van het Nederlandse voetbal;
- e. de positie van het betaalde voetbal ten opzichte van andere vormen van recreatie, waarbij naast de te betalen toegangsprijzen ook het comfort, de ambiance, de veiligheid (agressie van andere toeschouwers) en de bij een recreatieve vorm mede te betrekken overige gezinsleden een rol spelen 4);
- f. het potentiële bereik van een thuisspelend team (het aantal in de directe omgeving wonende mensen);
- g. de weersomstandigheden.

Bovengenoemde factoren beïnvloeden per wedstrijd de toeschouwersaantallen. Door het toeschouwersgemiddelde over elke maand te vergelijken kan de invloed van deze factoren worden onderzocht. Zo kan men globaal de invloed van de weersomstandigheden bezien; daarnaast kan het van invloed zijn of een competitie net begint of dat deze ten einde loopt. Bovendien is het wellicht mogelijk de invloed van andere recreatieve vormen waar te nemen aan de maandcijfers, in zoverre de andere recreatieve vormen een relatie met de tijd van het jaar hebben. De hier genoemde maandelijkse gemiddelden komen aan de orde in de paragraaf seizoenpatronen.

Aan de hand van de maandcijfers is een trend af te leiden, die een beeld geeft van de ontwikkelingen op de langere termijn. Daaruit is de mogelijke invloed af te leiden van een verandering in de kwaliteit van het (Nederlandse) voetbal, inclusief de al dan niet behaalde internationale successen. De invloed van andere recreatieve vormen kan mogelijk ook een lange-termijneffect hebben, naast het al aangegeven mogelijke „seizoen“-effect. De hier aangegeven lange-termijnontwikkeling komt aan de orde in de paragraaf over de trend.

De lange-termijnontwikkeling van het aantal toeschouwers bij de wedstrijden in de hoogste afdeling van het betaalde voetbal is van groot belang voor de financiële positie van deze bedrijfstak. Als het aantal toeschouwers weer toeneemt, zullen de belangrijkste inkomsten weer stijgen. Verhoging van de entreprijzen kan dan wellicht worden vermeden. Het is bovendien onzeker of een prijsverhoging de opbrengst uit de kaartverkoop uiteindelijk kan doen toenemen, gezien de concurrentie van andere vormen van recreatie. Daarnaast speelt het aantal toeschouwers uiteraard een rol bij de beslissing van de verschillende overheden om het betaalde voetbal al dan niet te subsidiëren. Een belangrijk criterium bij deze beslissing zal immers de vraag zijn voor hoeveel mensen betaald voetbal een vorm van passieve recreatie is.

Een tijdreeksanalyse

De trend en het seizoenpatroon in het wedstrijdbezoek kunnen in een tijdreeksanalyse worden vastgesteld. Daarvoor zijn gegevens vereist omtrent de totale toeschouwersaantallen per maand en het aantal gespeelde wedstrijden per maand, zodat een maandelijks gemiddeld aantal toeschouwers per wedstrijd kan worden berekend. Bij navraag bleken zowel de Koninklijke Nederlandsche Voetbal Bond (KNVB), als het Budget Bewakings Instituut (BBI) slechts gegevens

van de toeschouwersaantallen per seizoen te kunnen c.q. willen verstrekken. Daarom zijn de toeschouwersaantallen genomen zoals die zijn gepubliceerd in het weekblad *Voetbal International* (VI). Deze publikaties zijn gebaseerd op door de clubs aan VI verstrekte gegevens en betreffen de „betalende bezoekers“ (d.w.z. inclusief de seizoenkaarthouders). Deze gegevens dienen met de nodige voorzichtigheid te worden bezien, maar de cijfers bieden wel inzicht in de trend. Verondersteld wordt dat vertekeningen die voortvloeien uit de opgaven door de clubs systematisch zijn. Eventuele bezwaren tegen deze gegevens wegen minder zwaar als men bedenkt dat constant dezelfde basis is gebruikt. Bovendien gaat het in dit onderzoek om het seizoenpatroon en de trend, waarbij de precieze absolute hoogte van de toeschouwersaantallen minder van belang is.

Het onderzoek heeft betrekking op alle competitiewedstrijden in de hoogste afdeling van het Nederlandse betaalde voetbal, de eredivisie, in de periode vanaf 1971 tot heden. De competitie in de eredivisie wordt vrijwel steeds in tien maanden gespeeld. In de twee zomermaanden juni en juli ligt de competitie (vrijwel) stil. De enkele keer dat er enige wedstrijden in juni werden gespeeld, zijn deze ondergebracht bij de maand mei. Het karakter van de in juni gespeelde wedstrijden is overeenkomstig het karakter van de wedstrijden in mei: het gaat om het afsluiten van de competitie, en in deze situatie staan er voor de middenmoters nauwelijks meer belangen op het spel. In een beperkt aantal gevallen is in een bepaalde maand geen enkele competitiewedstrijd gespeeld. Deze maanden (augustus 1974, mei 1978, januari 1979 en februari 1979) zijn in de berekeningen uiteraard niet meegenomen.

De trendontwikkeling

De trend begint in 1971 op een vrij hoog niveau, wellicht mede onder invloed van de in die periode door de Nederlandse clubs behaalde successen in de strijd om de verschillende Europese bekercups (zie figuur 1). Met name gaat het hier dan om de belangrijkste beker, de Europa Cup I, die in 1970 werd gewonnen door Feyenoord (als eerste Nederlandse club) en in 1971 door Ajax. Kennelijk zijn de toeschouwers al snel aan genoemde successen gewend geraakt en is de positieve invloed ervan op het toeschouwersaantal al snel ten einde gekomen. In 1972 daalt de trend aanzienlijk en in 1973 stabiliseert de trend zich als in beide jaren Ajax wederom de Europa Cup I wint.

Na 1973 is de voorname rol van de Nederlandse clubs op Europees topniveau vrijwel uitgespeeld. In de jaren daarna bereikt het Nederlands elftal echter de internationale top. In 1974 neemt het Nederlands elftal deel aan de wereldkampioenschappen (WK 1974) en bereikt de tweede plaats. Ten tijde van de kwalificatie voor dit toernooi, eind 1973, stijgt de trendwaarde reeds. In 1974 stabiliseert de trend zich op dit hogere niveau. Na de WK 1974 daalt de trend weer, totdat aan het einde van 1975 de trend zich stabiliseert. In die periode kwalificeert het Nederlands elftal zich voor deelname aan de Europese kampioenschappen in 1976 (EK 1976), waarbij Nederland derde wordt. Ook na dit internationale toernooi daalt het betalende bezoek weer. In 1978 stabiliseert de trend zich opnieuw, wanneer Nederland deelneemt aan de WK

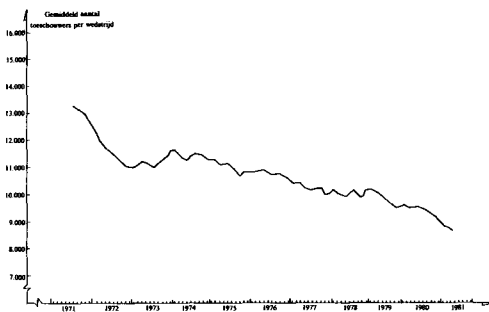
3) De hier aangegeven factoren zijn ten dele gebaseerd op enkele publikaties van prof. dr. J. J. van Duijn. Zie: De vraag naar betaald voetbal, *ESB*, 28 augustus 1974, blz. 700-743; idem, *Een economisch model voor een beroepsvoetbalcompetitie*, Interfaculteit Bedrijfskunde, Working Paper, 1974; idem, *A dynamic model of a professional football league*, Interfaculteit Bedrijfskunde, 1976; en idem, *Characteristics of consumption activities, with an application to sports events: a progress report*, Interfaculteit Bedrijfskunde, Working Paper, 1976.

4) Een verhoging van de toegangsprijs bij het betaalde voetbal zal de relatieve positie van het betaalde voetbal als vorm van recreatie verslechteren (indien de prijzen van andere vormen van recreatie niet worden verhoogd).

1978. Op dat toernooi wordt het Nederlands elftal weer tweede. Het volgende jaar (1979) laat het inmiddels vertrouwde beeld zien in een jaar, dat er voor het Nederlandse voetbal geen grote internationale successen zijn te noteren: de trend daalt. Eind 1979-begin 1980 blijft de trend korte tijd stabiel: in 1980 neemt het Nederlands elftal deel aan de Europese kampioenschappen. Dit toernooi verliep voor het Nederlands elftal weinig succesvol, hetgeen zou kunnen hebben bijgedragen tot een geringere belangstelling van de toeschouwers bij de eredivisiewedstrijden: de trend daalt in een korte periode aanzienlijk.

De ontwikkeling van de trend in het betalende bezoek over de periode 1971-1980 maakt duidelijk dat de (financiële) problemen in het Nederlandse betaalde voetbal waarschijnlijk niet zullen zijn verminderd. De verkoop van het produkt betaald voetbal is immers aanzienlijk afgenomen. In 1971 bedraagt de trendwaarde ongeveer 13.000 toeschouwers per wedstrijd; eind 1980 bedraagt dit cijfer nog slechts 9.000 toeschouwers per wedstrijd. In de periode 1971-1980 blijkt de trendwaarde met 30% te zijn gedaald.

Figuur 1. De trend van het aantal toeschouwers per wedstrijd over de jaren 1971-1981.

De internationale successen van de clubteams bleken een daling van de trend niet te kunnen voorkomen (zie het toeschouwersverloop in 1972, als Ajax voor de derde maal de Europa Cup I wint). De stabilisatie en vervolgens het herstel van de trend in de jaren 1973/1974 zijn kennelijk beïnvloed door achtereenvolgens de plaatsing voor en de deelname aan de WK 1974. Deze indruk wordt versterkt als men in de daarop volgende jaren een dalende trend waarneemt, die zich slechts enige tijd op een bepaald niveau stabiliseert als het Nederlands elftal deelneemt aan een groot internationaal toernooi. In 1980 is deze stabilisatie slechts van korte duur, wellicht mede onder invloed van de teleurstellende prestaties van het Nederlands elftal op de Europese kampioenschappen in 1980. Het optreden van het Nederlands elftal op internationale toernooien heeft in de laatste jaren de trend niet meer in opwaartse richting kunnen ombuigen zoals in 1974 toen Nederland voor het eerst sinds lange tijd op een internationaal toernooi vertegenwoordigd was.

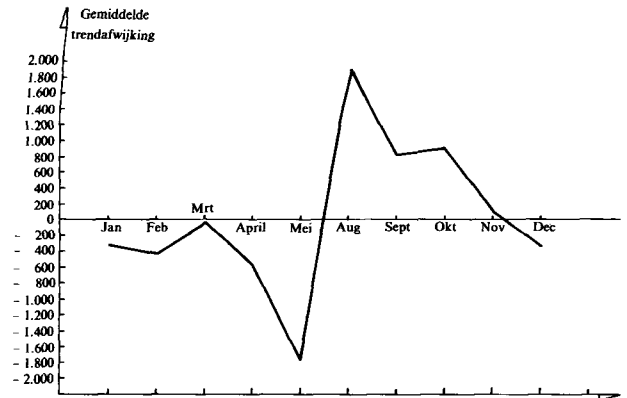
Van de eerder genoemde achtergrondfactoren is een aantal van belang voor de ontwikkeling op de lange termijn. Behalve de in het voorgaande behandelde internationale positie van het Nederlandse voetbal, is te noemen de kwaliteit van het voetbalspel en de positie van het betaalde voetbal ten opzichte van andere vormen van recreatie. De kwaliteit van het voetbalspel zal vermoedelijk samenhangen met de internationale positie van het Nederlandse voetbal. De positie ten opzichte van andere vormen van recreatie wisselt met de tijd van het jaar, maar ook op lange termijn lijkt het betaalde voetbal terrein te verliezen aan andere vormen van recreatie.

Het seizoenpatroon

Uit de gebruikte gegevens is een seizoenpatroon te bepalen. Bij de interpretatie van dit patroon is het van belang te weten dat de voetbalcompetitie in augustus begint en in mei eindigt. De maanden met de hoogste toeschouwersaantallen blijken

augustus, september en oktober te zijn (zie figuur 2). Na de voetballoze maanden juni en juli lijken de „honger naar de bal” én de nieuwsgierigheid naar de nieuwe competitie voor vrij veel toeschouwers te zorgen. Bovendien zijn in genoemde maanden de weersomstandigheden nog relatief goed. Mogelijk is men bovendien enigszins uitgekeken op de alternatieve zomerse recreatiemogelijkheden.

Figuur 2. Seizoenpatroon van de toeschouwersaantallen in de periode 1971-1980

De geringe belangstelling voor wedstrijdbezoek in de maand mei zou kunnen worden verklaard uit het feit dat de zich verbeterende weersomstandigheden de alternatieve zomerse recreatiemogelijkheden weer aantrekkelijk maken. Daarnaast is men misschien enigszins uitgekeken op de voetbalcompetitie, te meer daar de belangrijkste beslissingen al zijn gevallen. Het is voor een toeschouwer niet zo erg interessant meer of de plaatselijke club in de competitie negende of tiende eindigt. Alleen als de betreffende club degradatiegevaar loopt of een toppositie kan behalen, is het misschien nog de moeite waard om te gaan kijken.

Van de eerder genoemde achtergronden is een aantal van belang voor de verklaring van het seizoenpatroon. Te noemen zijn de weersomstandigheden, het relatieve belang van de wedstrijd en de aan het seizoen gebonden positie ten opzichte van andere vormen van recreatie. Aan deze factoren is in het voorgaande aandacht besteed. Ten slotte lijkt er nauwelijks een relatie te bestaan tussen de trend en het seizoenpatroon.

Enkele aanbevelingen

Op grond van het hier gepresenteerde onderzoek kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan om het wedstrijdbezoek te stimuleren:

- laat meer wedstrijden spelen in de maanden, dat relatief de meeste toeschouwers komen, dus in augustus, september, oktober;
- verminder het aantal te spelen wedstrijden in de veruit „slechtste” maand, t.w. mei/juni;
- houdt bij het samenstellen van het wedstrijdprogramma rekening met het feit dat in de afgelopen jaren in april en mei de belangstelling sterk terugloopt. Probeer daarom tot aan de laatste speeldagen de spanning er in te houden door het op die dagen vaststellen van de onderlinge wedstrijden tussen kanshebbers voor de bovenste en voor de onderste plaatsen;
- een korte winterstop is aan te bevelen, aangezien de daarvoor hernieuwde „honger naar de bal” voor meer toeschouwers kan zorgen; een langere winterstop is beslist af te raden: de „licht negatieve” maanden december, januari en februari zouden dan worden ingeruild voor de „sterk negatieve” maanden mei en juni; de toeschouwersgemiddelden zullen door een langere winterstop zeer waarschijnlijk dalen.

Wicher Schreuders